

ХАРАКТЕРИСТИКИ БАЛАНСУ ПРИВАТНИХ ТА ПУБЛІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

CHARACTERISTICS OF THE BALANCE OF PRIVATE AND PUBLIC INTERESTS IN CRIMINAL PROCEEDINGS

Дуфенюк О.М., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики факультету № 1
Інститут з підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції
Львівського державного університету внутрішніх справ

Стаття є продовженням циклу наукових праць, присвячених дослідженню балансу у кримінальному провадженні. Цього разу метою статті стало визначення переліку та коротка експлікація характеристик балансу приватних та публічних інтересів у кримінальному провадженні. Концепція авторки охоплює сім таких ключових характеристик: універсальність; динамічність; поліструктурність; забезпеченість; диференційованість; контекстуальність; прозорість. Універсальність означає, що баланс інтересів стосується всіх інститутів кримінального процесуального права, які втручаються у зону приватності будь-якої особи. Динамічність вбачається у тому, що система кримінального провадження еволюціонує під впливом певних зовнішніх та внутрішніх чинників. Поліструктурність передбачає існування гетерогенного аксіологічного поля для балансування у процесуальній діяльності (приватні інтереси потерпілого, приватні інтереси обвинуваченого, приватні інтереси третіх осіб, публічні інтереси). Забезпеченість полягає в наявності як правових підстав, так і фактичних можливостей реалізувати законні інтереси. Диференційованість передбачає рівність всіх перед законом, але й не виключає позитивної дискримінації для посилення захисту інтересів вразливих категорій осіб. Контекстуальність полягає в реалізації індивідуального підходу до кожної справи, враховуючи соціальний контекст. Прозорість засвідчує передбачуваність, об'єктивність та неупередженість у застосуванні процесуальних інститутів. У висновках наголошено, що в кримінальному провадженні відбувається складна дифузія публічного та приватного інтересу, а тому будь-яке намагання їх роз'єднати або протиставити приречене на поразку. Комплексне поєднання усіх характеристик творить середовище для аксіологічного дуалізму (приватне – публічне) та виконання на його основі завдань кримінального провадження.

Ключові слова: кримінальне провадження, приватні інтереси, публічні інтереси, баланс, досудове розслідування, судове провадження.

The article is a continuation of the cycle of scientific publications devoted to the study of balance in criminal proceedings. This time, the purpose of the article is to define the list and briefly explain the characteristics of the balance of private and public interests in criminal proceedings. The author's concept covers the following seven key characteristics: universality; dynamism; polystructurality; guarantee; differentiation; contextuality; transparency. Universality means that the balance of interests applies to all institutions of criminal procedural law that affect the privacy of any individual. Dynamism can be seen in the fact that the system of criminal proceedings evolves under the influence of certain external and internal factors. Polystructurality is the existence of a heterogeneous axiological field for balancing in procedural activities (private interests of the victim, private interests of the accused, private interests of third parties, public interests). The guarantee consists in the presence of both legal grounds and actual opportunities to realize legitimate interests. Differentiation means the equality of all before the law, but it does not exclude positive discrimination to strengthen the protection of the interests of vulnerable categories of persons. Contextuality means implementing an individual approach to each case, taking into account the social context. Transparency certifies predictability, objectivity and impartiality in the application of procedural institutions. The conclusions emphasize that a complex diffusion of public and private interest occurs in criminal proceedings. Therefore, any attempt to separate or oppose them will fail. The complex combination of all characteristics creates an environment for axiological dualism (private – public) and the execution of tasks of criminal proceedings based on it.

Key words: criminal proceedings, private interests, public interests, balance, pre-trial investigation, court proceedings.

Постановка проблеми. В останні десятиліття у демократичному світі сформувалося чітке розуміння, що збалансування різнорідних публічних і приватних інтересів є необхідною умовою гармонійного розвитку як суспільства, так і окремої особи, а також основою ефективності функціонування держави [1, с. 223]. Соціальна цінність кримінального процесу сьогодні вбачається у справедливому вирішенні конфлікту інтересів, який виникає через вчинення кримінального правопорушення, а також захисту інтересів тих суб'єктів, які залучаються до кримінального провадження [2, с. 4]. Еволюція дихотомії «приватне-публічне» в українській правовій доктрині за останні 100 років також пройшла кілька етапів від повного заперечення існування приватного інтересу відповідно до ідеології комуністичної партії та соціалізму до обережного визнання приватного інтересу «у тіні» публічно-правових відносин до визнання паритету приватного та публічного, а у світлі парадигми верховенства права та правової держави особисті права та приватні інтереси сьогодні отримали пріоритет. Саме така зміна підходів зумовлює актуальність та важливість концептуалізації поняття «балансу інтересів» у канві сучасної кримінально-процесуальної науки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. На доктринальному рівні осмисленню проблематики балансу цінностей та інтересів у кримінальному провадженні при-

святили свої праці С. Погребняк [3], Н. Блажівська [4], М. Почтовий [5], А. Козленко [6], І. Тітко [7], Н. Нетеса [8], Т. Лоскутов [9], Л. Наливайко та О. Мала [10], М. Костін [11], І. Гловюк [12], Ю. Аленін та Т. Лукашкіна [13], Г. Юдківська [14] та ін. Не зважаючи на численні праці, в науці досі вважається маловивченим критерій встановлення балансу публічних і приватних інтересів, як і явище їх дисбалансу [15, с. 209]. Ознайомлення з науковими джерелами дало поштовх для поглибленого дослідження, **мета** якого вбачається у з'ясуванні характеристик балансу приватних та публічних інтересів у кримінальному провадженні.

Виклад основного матеріалу. Баланс це не факт, це процес. Досліджуючи природу цього процесу, можна виокремити низку суттєвих характеристик, які роблять балансування приватних та публічних інтересів унікальним. До таких характеристик відносимо: (1) універсальність; (2) динамічність; (3) поліструктурність; (4) забезпеченість; (5) диференційованість; (6) контекстуальність; (7) прозорість. Розглянемо їх докладніше.

1. Універсальність полягає в тому, що баланс інтересів стосується всіх інститутів кримінального процесуального права, які певною мірою здатні обмежувати зону приватності особи, втручатися в реалізацію її прав та свобод. Як зазначає Ю. Євтошук, зміст і фундаментальний характер принципу пропорційності дозволяє

говорити про його поширеність на всіх суб'єктів владного впливу, різні сфери правового регулювання, галузі права, правові інститути; він є принципом і правотворчості, і правозастосування, як публічного, так і приватного права, як матеріального, так і процесуального права [16, с. 66]. Схожу позицію висловлює Л. Брич, констатує, що триєдиний стандарт пропорційності поширюється на всі без винятку обмеження прав сторони захисту у кримінальному провадженні [17, с. 36]. Універсальність, що означає придатність застосування до різних ситуацій досудового розслідування та судового провадження, в яких конкурують приватні та публічні інтереси. Крім того, нагромаджений роками досвід застосування балансуєючих механізмів дозволяє виробити певні уніфіковані стандарти практики оцінювання конкретних фактів і обставин справи з урахуванням фундаментальних ідей, ідеалів, вихідних нормативно-керівних засад.

2. Динамічність вбачається у тому, що система кримінального провадження еволюціонує під впливом певних зовнішніх та внутрішніх системних чинників. Зміна соціокультурних, геополітичних, економічних обставин може потягнути за собою зміну в системі балансу інтересів. На рівні закону балансування інтересів презентується складною, розгалуженою системою правових інститутів та механізмів, що в сукупності утворюють оптимум Парето. Досягнення цього оптимуму означає, що далі будь-яке покращення становища одного елемента веде до погіршення становища іншого. Теорія названа ім'ям автора, італійського економіста та соціолога В. Парето (V. Pareto), який вважав, що будь-яка зміна, яка нікому не завдає збитків і яка приносить людям користь (за їх власною оцінкою), є поліпшенням. Отже, визнається право на всі зміни, які не приносять нікому додаткової шкоди. Ефективність вважається досягнутою, коли всі вигоди від змін вичерпано [18, с. 103–105]. Це вчення доволі широко презентоване в академічних дискусіях економічної та соціологічної наук, але згодом було використано і для обґрунтування раціональності балансу інтересів у правозастосовній практиці [19, с. 135–136]. Коротко зміст цього принципу можна вмістити в наступну тезу: після досягнення певної рівноваги кожна наступна новелізація або розширює межі втручання у приватну сферу задля реалізації публічного інтересу, або звужує дискрецію процесуальних органів, в такий спосіб демонструючи домінантність приватних інтересів в кримінальному провадженні.

Особливо гостро питання динамічності балансу відчувається в часи криз, загроз та викликів, які змушують систему кримінального правосуддя реагувати та перекалібрувати баланс, що часто є болісним процесом. Посилення ваги публічних інтересів спостерігалось на тлі протидії тероризму після 2001 р., коли спеціальні служби поступово отримали розширені повноваження втручання у приватне спілкування, спрощення арештів та інших процедур. Разом з тим з'явилась критика такого підходу, оскільки менша конфіденційність не гарантує більшу безпеку у довгостроковій перспективі. Як стверджує Б. Купс, урядам та парламентарям доводиться приділяти більше уваги обґрунтуванню необхідності розширення повноважень органів розслідування, якщо вони хочуть «зберегти подобу істини», коли говорять про баланс між кримінальним розслідуванням та приватним життям [20, с. 379]. Інший приклад динамічності балансування є адаптація потреб кримінального провадження до умов пандемії COVID-19, яка суттєві внесла корективи у реалізацію приватних та публічних інтересів. Останній виклик, який постав перед Україною через агресивну війну, також спровокував потребу переглянути засади балансу приватних та публічних інтересів в умовах воєнного стану.

3. Поліструктурність передбачає існування складного структурованого, гетерогенного (неоднорідного) аксіологічного поля для балансування в рамках процесуальної

діяльності. У межах кожного окремого кейсу розслідування та судового провадження активуються кілька аксіологічних підсистем: публічні інтереси, приватні інтереси підозрюваного/обвинуваченого, приватні інтереси потерпілого, приватні інтереси третіх осіб і т. д. У цій багатоманітності не уникнути конфліктів та протиріч. Н. Карпов підкреслює, що забезпечення безпеки суспільства і його громадян потребує «певних правових жертв», оскільки не існує і не може існувати правових норм та рішень у боротьбі зі злочинністю, одночасно сприятливих (захисних) і для суспільства, для громадян, і для тих, хто зазіхає на їх права. Процедура кримінального судочинства є конкуренцією прав та інтересів потерпілих та злочинців, інтересів особи та суспільства, а кожне положення (правило, захід) процедури розслідування або захищає інтереси потерпілого через обмеження прав особи, яка притягується до відповідальності, або посилює захист винного і в такий спосіб знижує рівень захисту прав та інтересів потерпілого від злочину, інтересів суспільства [21, с. 254–255]. Цю позицію підтримує О. Яновська [22, с. 344].

Однак важливо підкреслити, що в кримінальному процесі не завжди спостерігається полярність інтересів. Вчені підкреслюють бінарність кримінального правосуддя, яке здійснюється одночасно і в інтересах всього суспільства, і в інтересах окремої особи [23, с. 139]. Цю бінарність вдало ілюструє метафора про «ідеологічний нерв кримінального процесу», який є сплетінням двох протилежних волокон: публічного (покарати винного) та приватного (гарантувати право на захист) [24, с. 110–111]. Кримінальне правопорушення, навіть тоді, коли спрямоване проти приватної особи, є своєрідним викликом не лише цій особі, але й державі, її правоохоронним органам та суспільству, оскільки породжує стан неспокою та потенційну загрозу для всіх інших членів суспільства [8, с. 129]. З іншого боку, загальні інтереси, нав'язувані суб'єкту, не сприймаються ним як справедливі, якщо суперечать його особистим інтересам [25, с. 212].

М. Почтовий наголошує, що суб'єктивне право в кримінальному процесі може мати одночасно і приватний, і публічний інтерес, відмінність яких полягає в тому, що перше направлено на приватний інтерес, а друге – на інтерес суспільний. Іншими словами, існує (1) особистий (індивідуальний) інтерес, що входить в зміст суспільного та виражає солідарність з державною владою по досягненню мети кримінального судочинства; (2) особистий (індивідуальний) інтерес, що не входить в зміст суспільного та виражає автономію особистості від державної влади по досягненню мети кримінального судочинства [5, с. 217].

Закликає не протиставляти публічні (загальні) та приватні (особисті) М. Погорелький, стверджуючи, що співвідношення приватних та публічних інтересів може бути вирішене не з позицій протиставлення чи визнання пріоритету, а через встановлення реального співвідношення, що не охоплюється спрощеними перевагами, а діалектичним поєднанням, паритетом, гармонізацією, узгодженням. Як наслідок, в одному випадку матиме місце пріоритет публічних (суспільних) інтересів, в іншому – пріоритет приватних або їх поєднання. Водночас, необхідне встановлення мінімальних обмежень та вимог для ефективного розвитку суспільства і захисту держави, досягнення паритету інтересів суспільства і держави, а поза цими межами перевага надається особистим інтересам, правам і свободам людини. Далі вчений додає, що спільний інтерес, насправді, є не що інше, як та або інша сукупність приватних (особистих) інтересів, «сума інтересів» членів суспільства [26, с. 10–11]. Цій позиції опонує Н. Нетеса, констатує, що суспільний інтерес дійсно є похідним від приватних інтересів, але не зводиться до простої їх сукупності, а є певним інтегративним утворенням, яке набуває нової якості, порівняно з приватними інтересами, а отже, й робить можливим їх перебування в протиріччі [8, с. 126–127].

Про «штучність» протиставлення публічної влади до інтересів особистості пише Т. Мірошниченко, вбачаючи вигоди такого підходу в історичних фактах, коли визнавався абсолютний пріоритет держави, а все приватне таврувалося як щось негативне або ж відкидалося взагалі. Насправді, «достатньо чіткої межі між визначенням публічного і приватного права бути не може хоча б тому, що публічність – це сукупність приватного, а приватне об'єктивно не може існувати без публічного» [27, с. 110]. Схожою є позиція Н. Оніщенко, яка вказує, що оголошення магістральною проблемою сьогодення прав людини, визнання пріоритету інтересів особи порівняно з інтересами суспільства і держави є класичним постулатом доктрини громадянського суспільства. Разом з тим, на думку вченої, це не означає і не може означати послаблення ролі держави у захисті й охороні особистості, адже особистість не в змозі самостійно розв'язувати проблему власної безпеки та поновлення прав, порушених вчиненим кримінальним правопорушенням [28, с. 50].

О. Чепис застерігає, що баланс не означає повної гармонії, стабільності, відсутності протиріч. Йдеться радше про стан тимчасової стабілізації, а обмеження тих чи інших інтересів має бути компенсовано [1, с. 224]. Можна провести аналогію з концептуальним підходом І. Тітка, який вбачає одним із завдань законодавця «якщо й не встановити цілковитий збіг приватних і публічних інтересів (така мета є недосяжною), то принаймні нормативно згладити «гострі кути», забезпечити взаємоприйнятний консенсус» [7, с. 96].

4. Забезпеченість. Зміст цієї характеристики полягає в тому, що *мають існувати як нормативно-правові підстави, так і фактична можливість реалізувати, відстоювати, захищати законні інтереси*. Забезпеченість, передусім, опирається на якісний закон, однак закон – це тільки мінімум справедливості, а решта має бути заповнена за допомогою дії принципу верховенства права на практиці. Має бути створено таку конфігурацію обов'язків та повноважень органів досудового розслідування, прокуратури та суду, яка кореспондує приватним правам та свободам людини і водночас уможливує ефективне виконання завдань протидії злочинності, невідворотності покарання, відновлення справедливості і т. д.

Зрештою необхідно визнати, що якщо у законодавстві є певні правила та норми, це ще не означає, що у практичній діяльності все злагоджено працює. Правовий дисбаланс – це дисгармонія, неузгодженість, явище, яке проявляється на різних рівнях і в різних формах [1, с. 223]. Причинами дисбалансу може бути неправильне розуміння позиції законодавця, її свідоме викривлення на догоду відомчим інтересам, стереотипність мислення суб'єктів процесуальної діяльності тощо [2, с. 4]. Отже, забезпеченість балансу приватних та публічних інтересів у кримінальному провадженні можна вважати ефективною тільки за умови, коли правові інститути гарантовано не тільки на нормативно-правовому, але й на інституційному рівні (розвинена інституційна інфраструктура органів, установ, організацій), організаційному рівні (матеріально-технічне, фінансове, кадрове та інше забезпечення) та особистісному рівні (висока правова свідомість та правова культура правозастосовувача).

5. Диференційованість. Однією із засад кримінального провадження є рівність всіх перед законом. Разом з тим концепція рівності не зводиться виключно до формальної рівності, а має екстраполювати, як вдало говорить С. Погребняк, ідею створення реальних можливостей для членів суспільства конкурувати з іншими його членами і мати при цьому достатні шанси на успіх. Має бути гарантовано справедливий розподіл ресурсів між конкуруючими сторонами в такий спосіб, аби «вирівняти ігрове поле» [29, с. 24]. У теорії права поряд з відповідною справедливістю (поширюється на сферу покарань за пра-

впорущення) та зрівняльною справедливістю (передбачає досягнення максимальної рівності прав та можливостей соціальних суб'єктів) розрізняють також розподільчу справедливість, яка орієнтує на подолання диспропорцій у розподілі благ з урахуванням різних чинників [25, с. 214]. Іншими словами, важливо не просто дати людям різного зросту однакові стільці, а дати всім такі стільці, які забезпечать всім однаковий доступ до блага. Таке розуміння лежить в основі позитивної дискримінації, яка дозволяє посилити захист приватних інтересів у кримінальному провадженні і передбачає особливий порядок дій.

Класичним прикладом диференційованого підходу є кримінальне провадження щодо неповнолітніх. Диференційований підхід демонструє інститут приватного обвинувачення, особливий порядок кримінального провадження на підставі угод. Як зазначає І. Тітко, у межах кримінального провадження можна розрізнити вищий чи нижчий ступінь «концентрації» приватних начал (превалювання приватного інтересу), що, як правило, залежить від різновиду диференціації кримінально-правової форми. При цьому вчений доводить існування обернено пропорційного зв'язку між приватними інтересами і дискреційними повноваженнями посадових осіб у межах одного правового інституту. Це означає, що розширення ролі приватного волевиявлення як рушійного чинника для початку, зміни або припинення правовідносин передбачає звуження дискреції суб'єктів процесуальної діяльності [7, с. 89–90].

6. Контекстуальність як характеристика балансу *полягає в реалізації індивідуального підходу до кожної справи, враховуючи соціальний контекст, характеризуючі дані про осіб, рівень вразливості особи через застосування тих чи інших засобів примусу, врахування активності конкретних учасників, мотивовірних чинників, які вплинули на поведінку правопорушника, посткримінальна поведінка особи (щире каяття, сприяння досудовому розслідуванню, протидія розслідуванню, зловживання можливостями) тощо.*

Як стверджують зарубіжні правники, ключ до успіху тесту пропорційності полягає в тому, що він як «метаконституційний принцип» забезпечує набір відносно стабільних, готових рішень відповідно до тих дилем, з якими стикається суддя [30, с. 77]. Перехід до балансування дає зрозуміти: (а) кожна сторона посиляється на конституційно-легітимну норму чи цінність; (б) суд вважає кожен із конкуруючих інтересів таким, що заслуговує високої поваги; (в) визначення того, яке значення має переважати в будь-якій конкретній справі не є механічною справою, а є складним завданням для суду, пов'язаним із складними міркуваннями; і (г) в майбутніх аналогічних випадках протиставлення одних і тих самих інтересів, цілком можливо різне вирішення справи залежно від фактів [30, с. 88]. У держави завжди є кілька варіантів дій/вжиття заходів, і за цих умов не має розумних причин використовувати такі засоби, які передбачають більшу міру втручання/обмеження приватних інтересів. Мистецтво балансування, власне, й полягає в тому, аби більш м'які засоби були визнані оптимальними та такими, що краще відповідають інтересам громадян і при цьому рівною мірою відповідають інтересам держави. Юридичний еквівалент вищезгаданого принципу оптимальності Парето в даному контексті можна метафорично виразити правилом: немає потреби «розколювати горіх кувалдою». Іншими словами, розмір (обсяг) публічно-правового обмеження має бути обрано з урахуванням конкретних обставин [1, с. 242–243; 3, с. 8].

7. Прозорість. В основі балансування лежать певні критерії для вибору між граничною вигодою для суспільного блага та граничною межею прав та інтересів людини, яку можна перетнути. При цьому *акт балансування на правозастосовному рівні має забезпечувати прозорість, передбачуваність, об'єктивність та неупередженість.*

Як наголошує В. Михайленко, вимога належної правової процедури «зводиться не лише до самої можливості використання таких балансоутворюючих механізмів, а й закріплення умов їх застосування таким чином, щоб відповідні суб'єкти мали змогу передбачити свою поведінку і поведінку своїх «опонентів» та наслідки такої поведінки» [31, с. 10]. Така визначеність та передбачуваність має причинно-наслідковий зв'язок зі зміцненням соціального порядку, що за словами М. Маркуш, викликає в людини переконаність у його стабільності, непорушності, породжує відчуття комфорту та захищеності [32, с. 385]. З цією метою встановлюються певні межі дискреції, додаткові гарантії у формі судового контролю, інституту оскарження рішень, дій чи бездіяльності, транспарентні правила та процедури тощо.

Висновки. Підсумуємо сказане. Повний баланс як і повна справедливість є соціальним ідеалом, до якого тяжіє система кримінального правосуддя у правовій демо-

кратичній державі, але в кожному конкретному випадку є тільки певна міра, ступінь наближення до нього. І це пояснюється не тільки мінливістю та багатоманітністю правових відносин, індивідуальністю кожної справи, але й різним трактуванням цінностей, інтересів, різними очікуваннями сторін від системи кримінального правосуддя. У рамках кримінального провадження відбувається складна дифузія публічного та приватного інтересу, а тому будь-яке намагання їх роз'єднати, протиставити заздалегідь приречене на поразку. Іншими словами, не повинно бути крайнощів із категорії «все або нічого». Реалізація балансу приватних та публічних інтересів у кримінальному провадженні характеризується універсальністю, динамічністю, поліструктурністю, забезпеченістю, диференційованістю, контекстуальністю та прозорістю. Комплексне поєднання цих якісних характеристик творить середовище для аксіологічного дуалізму та виконання на його основі завдань кримінального провадження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Чепис О. І. Баланс і дисбаланс інтересів суб'єктів права інтелектуальної власності. *Порівняльно-аналітичне право*. 2020. № 1. С. 223–227.
2. Тітко І. А. Нормативне забезпечення та практика реалізації приватного інтересу в кримінальному процесі України : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.09 / Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. Міністерство освіти і науки України. Харків, 2016. 37 с.
3. Погребняк С. Тест на пропорційність. *Юрист України*. 2013. № 2. С. 5–10.
4. Блажівська Н. Є. Поняття «справедливий баланс» у практиці Європейського суду з прав людини. *Актуальні проблеми правознавства*. 2018. Вип. 1. С. 55–62.
5. Почтовий М. М. Про співвідношення публічних і приватних інтересів у кримінальному судочинстві. *Юридична наука*. 2020. № 8 (110). С. 214–220. DOI: 10.32844/10.32844/2222-5374-2020-110-8-27.
6. Козленко А. Ю. Приватний інтерес у кримінальному провадженні. *Порівняльно-аналітичне право*. 2014. № 3. С. 194–196.
7. Тітко І. А. Нормативне забезпечення та практика реалізації приватного інтересу в кримінальному процесі України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. Харків, 2016. 484 с.
8. Нетеса Н. В. Суспільні та приватні інтереси в кримінальному праві: до питання пошуку балансу. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2017. Вип. 33. С. 123–137.
9. Лоскутов Т. О. Законні інтереси як елемент предмету правового регулювання у кримінальному процесі. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка*. 2012. Вип. 1. С. 110–118.
10. Навівайко Л. Р., Мала О. Р. Інтереси держави як предмет у структурі позовної діяльності прокурора у кримінальному провадженні. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2015. № 2. С. 110–118.
11. Костін М. Співвідношення понять «охорона» і «захист» публічних та особистих інтересів у кримінальному процесі України. *Право України*. 2007. № 11. С. 118–121.
12. Гловюк І. В. Пропорційність та механізм кримінально-процесуального регулювання: теорія і практика. Кримінальний процесуальний кодекс 2012 року: ідеологія та практика правозастосування: колективна монографія. Одеса, 2018. С. 12–39.
13. Алєнін Ю., Лукашкіна Т. Кримінальне судочинство як сфера захисту публічних та приватних інтересів. *Юридичний вісник*. 2011. № 4. С. 68–73.
14. Юдківська Г. Ю. Принцип пропорційності в системі захисту прав людини. *Слово Національної школи суддів України*. 2015. № 4 (13). С. 118–123.
15. Козленко А. Ю. Потерпілий як суб'єкт приватного обвинувачення. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2014. № 9-1. С. 209–211.
16. Євтушок Ю. О. Принцип пропорційності як необхідна складова верховенства права : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Університет економіки та права «КРОК». Київ, 2015. 214 с.
17. Брич Л. П. Законність втручання у права та свободи людини та їхнього обмеження у кримінальному провадженні в інтерпретації ЄСПЛ. *Засади функціонування кримінальної юстиції* : збірник тез Всеукраїнської заочної науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 15 травня 2020 р.). Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2020. С. 33–38.
18. Дуфенюк О. Оптимум Парето у кримінальному провадженні на прикладі останніх «воєнних новел». *Українська кримінальна юстиція в умовах війни* : матеріали VIII (XXI) Львівського форуму кримінальної юстиції (м. Львів, 9–11 червня 2022 р.) / упор. І. Б. Газдай-ка-Василишин. Львів: ЛьВДУВС, 2022. С. 103–106.
19. Alexy R. Constitutional Rights, Balancing, and Rationality. *Ratio Juris*. 2003. Vol. 16 (2). P. 131–140.
20. Koops B.-J. The Shifting «Balance» Between Criminal Investigation and Privacy. A case study of communications interception law in the Netherlands. *Information, Communication & Society*. 2003. Vol. 6 (3). P. 379–402. DOI: 10.1080/1369118032000155311.
21. Карпов Н. С. Змагальність у слідстві: криміналістичний аспект. *Університетські наукові записки*. 2006. № 2. С. 254–259.
22. Яновська О. Г. Зміст засади змагальності та правові умови її реалізації в кримінальному провадженні. *Держава і право*. 2013. Вип. 59. С. 343–349.
23. Голубов А. Є. Структура завдань кримінального судочинства та її вплив на діяльність дізнавача та слідчого під час розслідування кримінальних справ. *Право і безпека*. 2009. № 5. С. 137–141.
24. Леоненко М. Проблеми демократизації кримінального судочинства України в контексті ідеологічного підходу. *Гуманізація кримінальної відповідальності та демократизація кримінального судочинства* : матеріали Міжнародного науково-практичного симпозиуму (м. Івано-Франківськ, 18–19 листопада 2016 р.). Івано-Франківськ : РВВ Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького, 2016. С. 108–111.
25. Цимбалюк М. Суспільно буттєва рівновага та онтологія справедливості. *Право України*. 2011. № 3. С. 212–219.
26. Погорецький М. А. Поняття кримінально-процесуальних гарантій. *Часопис Національного університету «Острозька академія»*. 2014. № 2(10). С. 1–23.
27. Мирошніченко Т. М. Реалізація засади диспозитивності під час кримінального процесуального доказування. *Науковий вісник Ужгородського Національного університету*. 2017. Т. 2. Вип. 46. С. 109–113.
28. Оніщенко Н. М. Аксіосфера сучасної держави та сприйняття права в суспільстві: проблеми теорії. *Проблеми філософії права*. 2008–2009. Том VI–VII. С. 49–53.

29. Погребняк С. Роль позитивної дискримінації в загальній концепції рівності. *Університетські наукові записки*. 2008. № 1 (25). С. 23–28.
30. Mathews J., Sweet S. Proportionality Balancing and Global Constitutionalism. *Columbia Journal of Transnational Law*. 2008. Vol. 47. P. 68–149.
31. Михайленко В. В. Застосування належної правової процедури як завдання кримінального провадження. *Часопис Національного університету «Острозька академія»*. 2020. № 1(21). С. 1–17.
32. Маркуш М. А. Соціальна сутність змагальності. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 4. С. 384–390.